

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ปัญหาการวิจัยและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาพัฒนาการทางการเมืองไทยที่ผ่านมา ชี้ให้เห็นว่า ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นประเด็นสำคัญที่นำไปสู่จุดเปลี่ยนของพัฒนาการทางการเมืองของไทย นับตั้งแต่การสถาปนารัฐไทยเป็นรัฐสมัยใหม่ (modern state) ในสมัยรัชการที่ 5 ด้วยการขยายอาณาเขตรัฐเพื่อควบคุมพื้นที่และทรัพยากรธรรมชาติ แทนการควบคุมประชาชนโดยตรง ซึ่งนำไปสู่โครงสร้างอำนาจแบบรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง (Buch-Hansen, 2003, p. 45 ; อนุสรณ์ อุณโณ, 2547, น. 69-91) การเคลื่อนไหวทางสังคมจากประชาชนในท้องถิ่น ที่ได้รับผลกระทบจากโครงสร้างอำนาจ และกระบวนการตัดสินใจนโยบายแบบรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง จนพัฒนาการมาถึงการเมืองภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 หรือ ยุคของการเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ที่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไม่ใช่เรื่องของรัฐแต่ฝ่ายเดียวอีกต่อไป ไม่ว่าจะเป็นในด้านของการเป็นเจ้าของ หรือด้านการจัดการ (บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, ในสำนักงานสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2544, น. 45)

กระบวนการด้านสิ่งแวดล้อม จึงเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุดที่จะเป็นตัวเชื่อมระหว่างการเมืองเก่าและการเมืองใหม่ หรือระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน และการเมืองภาคประชาชน (ชัยอนันต์ สมุททนวิช ใน สกว., 2544, น. 33) เพราะมิติที่สำคัญของการเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตยไทย คือ การต่อสู้เพื่อการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, 2548) และขบวนการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อม (environmental movement) ที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ในช่วงต้นทศวรรษที่ 1990 ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในบริบทการเคลื่อนไหวของกระบวนการประชาธิปไตยไทย ถือเป็นจุดกำเนิดของภาคประชาสังคมไทย (Hewison, 1993 cited by Funatsu, 2000)

การขยายอำนาจของรัฐและกลไกของรัฐ รวมทั้งกลไกตลาดที่เชื่อมโยงกับกลไกรัฐเข้าไปในพื้นที่ต่างๆ ในท้องถิ่น ในรูปของการกำหนดพื้นที่ แนวนโยบาย กฎหมาย และการปฏิบัติการจริงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ระดับต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อการใช้และจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นประเด็นในทางการเมือง ในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่าง

กลุ่มต่างๆ ในสังคม ที่จะเข้าถึงอำนาจในการตัดสินใจนโยบายสาธารณะ หรือการจัดสรรทรัพยากร หรือผลประโยชน์ทางการเมืองในสังคม ภายใต้โครงสร้างอำนาจทางการเมืองแบบหนึ่งๆ และการเคลื่อนไหวจากผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโครงสร้างเศรษฐกิจการเมือง โดยเฉพาะการเคลื่อนไหวจากคนในท้องถิ่น เพื่อตอบโต้กับพลังต่างๆ ที่เข้าไปยึดครองพื้นที่ และสร้างความชอบธรรมของอำนาจในการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติในรูปแบบต่างๆ ทั้งการเคลื่อนไหวในพื้นที่การเมือง เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจ และการเคลื่อนไหวในบริบทพลสังคม ในรูปของการนิยามความหมายของสิทธิต่างๆ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสิทธิในการเข้าถึงพื้นที่และทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ ขบวนการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อม จึงเป็นพลังที่สำคัญในการขับเคลื่อนการปฏิรูปการเมือง ไปสู่การเมืองแบบมีส่วนร่วม (participatory politics)

การเมืองและนโยบายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงเป็นเรื่องการเมืองของพื้นที่ (politics of space) หรือการเมืองของการช่วงชิงการเข้าถึง และการครอบครองพื้นที่ระหว่างรัฐและกลุ่มต่างๆ ในสังคม ภายใต้โครงสร้างการเมืองเศรษฐกิจโลก(global political economy) ในรูปแบบต่างๆ เช่น การกำหนดและจำแนกพื้นที่ป่า เป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ พื้นที่ป่าเศรษฐกิจ พื้นที่ป่าชุมชน เป็นต้น .

แต่เมื่อปัญหาทรัพยากรธรรมชาติถูกหยิบยกไปเป็นประเด็นการเมืองระดับโลก ผ่านบทบาทของตัวแสดงต่างๆ โดยเฉพาะการผลักดันของกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) จนนำไปสู่วาระนโยบายสิ่งแวดล้อมโลก ในทศวรรษที่ 1972 และพัฒนาไปเป็นกฎหมายสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศ และข้อตกลงหลายฝ่าย (multilateral agreement) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น และในประเทศต่างๆ จึงอยู่ภายใต้ระเบียบโลก หรือฉันทมติเกี่ยวกับกฎ กติกา และข้อตกลง ที่ผลิตโดยสถาบันระหว่างประเทศ (international institution) หรือสถาบันระดับเหนือรัฐชาติ (supranational institution)

ขณะเดียวกัน การเคลื่อนไหวของเครือข่ายประชาสังคมโลก (global civil society) หรือการรวมตัวของประชาชนจากชุมชนท้องถิ่นของประเทศต่างๆ ที่เคลื่อนไหวในเวทีการเมืองโลก เพื่อผลักดันให้รัฐบาลในประเทศของตนตระหนักถึงสิทธิของชุมชนท้องถิ่น หรือชนพื้นเมืองในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของตนเอง และเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีสิทธิและมีส่วนร่วมในการจัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นของตนเอง

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงไม่ใช่เรื่องของรัฐและสังคมอีกต่อไป แต่อยู่ภายใต้โครงสร้างการเมืองและการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมระดับโลก (global environmental politics and governance) ที่รองรับปฏิสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการโลกาภิวัตน์ทางการเมือง และกระบวนการ

กระจายอำนาจให้กับท้องถิ่น (glocalization) หรือการที่อำนาจหน้าที่ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เคลื่อนไปอยู่ที่สถาบันระหว่างประเทศ/สถาบันข้ามชาติ ขณะเดียวกัน ก็เคลื่อนไปอยู่ที่องค์การ ระดับท้องถิ่น (Paterson, 1999, p. 795)

ภายใต้วาระนโยบายสิ่งแวดล้อมโลก พื้นที่ธรรมชาติ หรือทรัพยากรธรรมชาติถูก นิยามให้เป็นทรัพยากรของโลก (global common) หรือมรดกร่วมกันของมนุษยชาติ (common heritage of humankind) ปัญหาสิ่งแวดล้อมถูกนิยามว่าเป็นภัยคุกคามของมวลมนุษยชาติ ไม่ได้เป็นเพียงเป็นภัยคุกคามของประเทศเท่านั้น การใช้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ของท้องถิ่น หนึ่งๆ จึงอาจก่อให้เกิดผลกระทบกับพื้นที่อื่นในโลก การใช้และจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมจึงเป็นเรื่องที่ทุกคนต้องร่วมมือกัน เพื่ออนาคตของมวลมนุษยชาติ(common future) ทั้งในรุ่นปัจจุบัน และในรุ่นต่อไป (Buck, 1998)

ภายใต้กระบวนการเคลื่อนไหวการกระจายอำนาจให้กับท้องถิ่น พื้นที่ธรรมชาติในท้องถิ่น ถูกนิยามให้เชื่อมโยงอยู่กับวิถีชีวิต และวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น ทำให้ชุมชนท้องถิ่น เสียชื่อเสียงที่จะใช้ ประโยชน์จากทรัพยากร และมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นของ ตนเอง เช่น กรณีเรียกร้องการกำหนดป่าชุมชนหรือการจัดการป่าโดยชุมชน (เสนห์ จามริก, 2549)

พื้นที่ธรรมชาติในท้องถิ่นที่ถูกจำแนกแจงแ่งออกเป็นประเภทต่างๆ จึงเป็นวาทกรรม (discourse) ชุดหนึ่งเกี่ยวกับธรรมชาติ ที่ถูกนิยาม หรือถูกประกอบสร้างขึ้นจากตัวแสดงการเมือง ต่างๆ โครงสร้างอำนาจและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในยุคโลกาภิวัตน์จึง ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ก่อนแล้ว(pre-given) แต่เป็นโครงสร้างอำนาจและการจัดการสิ่งที่เกิดขึ้นจากอำนาจ ของวาทกรรม หรือการนิยามความหมายให้กับพื้นที่ธรรมชาติในท้องถิ่น

พื้นที่ธรรมชาติในท้องถิ่น จึงเป็นพื้นที่ที่เป็นจุดดัด (contested area) หรือพื้นที่ที่ต้องรองรับ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงจากสถาบันองค์การ ทั้งจากระดับโลก และระดับท้องถิ่น ในการช่วงชิงการนิยาม ความหมาย เพื่อที่จะเข้าถึงอำนาจในการตัดสินใจนโยบายสาธารณะในการใช้และจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมในพื้นที่ต่างๆ

การช่วงชิงการนิยามความหมายให้กับพื้นที่ จึงเป็นเรื่องของการเมืองของพื้นที่ (politics of space) หรือกลยุทธ์ทางการเมือง (political strategy) เพื่อแสวงหาและช่วงชิงอำนาจทางการเมือง (political power) แบบหนึ่ง เพราะความหมายของพื้นที่ธรรมชาติที่ได้รับการยอมรับจากสังคมการเมือง จะ นำไปสู่อำนาจหน้าที่ และอำนาจ(authority and power) ในกระบวนการนโยบายสาธารณะ การศึกษาการเมืองและนโยบายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงต้องคำนึงถึงการเมืองของ ความหมาย (politics of meaning) หรือการสร้างควมหมายให้กับพื้นที่

การวิจัยนี้เห็นว่า พื้นที่ธรรมชาติ หรือทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญ จนถูกกำหนดให้เป็น ทรัพยากรของโลก(global common)ควรถูกตั้งคำถามว่า พื้นที่หรือทรัพยากรเหล่านี้ถูกนิยาม ความหมายอย่างไร โดยใคร และถูกนำมาเป็นประเด็นปัญหา (problematization) อย่างไร จึง นำไปสู่วาระนโยบายสิ่งแวดล้อมโลก ที่ต้องใช้พื้นที่ทางการเมือง หรือความสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบ ข้ามชาติ เพื่อจัดการกับพื้นที่หรือทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าว และวาระนโยบายดังกล่าวจะส่งผล กระทบต่อโครงสร้างอำนาจ และความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการจัดการพื้นที่ธรรมชาติในท้องถิ่น อย่างไร

การวิจัยนี้เลือกวาระนโยบายพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ เป็นกรณีศึกษา เนื่องจากประเด็นดังกล่าวมีความน่าสนใจในมิติของการวิเคราะห์นโยบายเชิงวิพากษ์ ดังนี้

1.1.1 พื้นที่ชุ่มน้ำ เป็นระบบนิเวศที่มีพื้นที่เพียงประมาณร้อยละ 6 ของพื้นผิวโลก แต่ สามารถนิยามความหมายของพื้นที่ ปัญหานโยบาย จนนำไปสู่ระบอบความสัมพันธ์ข้ามชาติ (international regime) ในรูปของอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ(The Convention on Wetlands) ในปี ค.ศ. 1971 ซึ่งในขณะนั้น ปัญหาสิ่งแวดล้อมยังไม่ได้ถูกหยิบยกมาเป็นวาระนโยบายของเวที สหประชาชาติ อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ จึงเป็นอนุสัญญาที่ได้รับการยอมรับยาวนาน จนเป็น อนุสัญญาที่มีอายุเก่าแก่ที่สุด และแม้ว่าจะเป็นอนุสัญญาเดียวที่มีความเฉพาะเจาะจง (เฉพาะ ระบบนิเวศพื้นที่ชุ่มน้ำ) (Earth Negotiations Bulletin, 18 November 2005) แต่สามารถสร้าง การยอมรับ และสามารถขยายภาคีสมาชิก และเครือข่ายความร่วมมืออย่างกว้างขวาง

1.1.2 ประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิกของอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 จึงมีพันธกิจที่จะต้องนำพันธกรณีต่างๆ ของอนุสัญญาฯ ไปปฏิบัติ ทั้งการพัฒนาสถาบัน การเมือง การกำหนดนโยบายระดับชาติ การเสนอพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ (Ramsar Sites) และความร่วมมือระหว่างประเทศ หรือระหว่างอนุสัญญาที่เกี่ยวข้อง ซึ่งพันธกรณี เหล่านี้ย่อมจะส่งผลกระทบต่อโครงสร้างอำนาจ ในรูปของตัวแสดงการเมืองและความสัมพันธ์เชิง อำนาจในการกำหนดนโยบาย

1.1.3 ภายใต้โครงการความร่วมมือระหว่างประเทศไทยและประเทศเดนมาร์ก ได้นำ รูปแบบการจัดการและคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำแบบมีส่วนร่วม มาใช้ในพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญ ระหว่างประเทศ พื้นที่นำร่อง 2 พื้นที่ คือ พื้นที่ชุ่มน้ำหนองบงคาย จังหวัดเชียงราย และพื้นที่ชุ่มน้ำ ปากน้ำกระเป๋ จังหวัดกระบี่ ระหว่างปี 2544 -2545 จึงน่าสนใจว่ากระบวนการดังกล่าวสนับสนุน การเมืองและนโยบายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่อยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตยแบบมี ส่วนร่วมหรือไม่ อย่างไร

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1.2.1 เพื่อศึกษากระบวนการกำหนดวาระนโยบายสิ่งแวดล้อมโลก กรณี อนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ (The Convention on Wetlands)

1.2.2 เพื่อศึกษาผลกระทบทางการเมืองและกระบวนการปรับการพื้นที่ธรรมชาติในท้องถิ่น ที่อยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านไปสู่กระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม เมื่อประเทศไทยลงนามเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ

1.3 คำถามการวิจัย

คำถามของการวิจัยนี้ ประกอบด้วย

1.3.1 พื้นที่ชุ่มน้ำ และพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศถูกนิยามความหมายอย่างไร โดยสถาบันใด ใช้เทคนิควิทยาการใด จึงมีความสำคัญและถูกนำมาเป็นประเด็นปัญหาในทางการเมืองและนโยบายสิ่งแวดล้อมโลก ที่นำไปสู่พื้นที่ทางการเมืองแบบหนึ่งในรูปของความร่วมมือระหว่างประเทศ ที่สามารถสร้างเครือข่ายความร่วมมืออย่างยาวนาน และกว้างขวาง

1.3.2 การยอมรับความหมายของพื้นที่ชุ่มน้ำ และพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ ด้วยการกำหนดเป็นวาระนโยบายระดับชาติ และลงนามเป็นภาคีสมาชิกของอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ที่อยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านไปสู่กระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของประเทศไทย ในรูปของตัวแสดงนโยบาย (policy actors) อำนาจหน้าที่ และอำนาจในการกำหนดนโยบาย และจัดการพื้นที่ธรรมชาติในท้องถิ่นอย่างไร

1.3.3 กระบวนการจัดการและคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำแบบมีส่วนร่วม ในพื้นที่นำร่องสนับสนุนการกระจายอำนาจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างไร

1.4 วิธีวิทยา ฐานคิดและขอบเขตในการวิจัย

การวิจัยนี้เลือกใช้วิธีวิทยาการวิเคราะห์วาทกรรม (discourse analysis) ในกระบวนการนโยบายสาธารณะ ภายใต้ฐานคิดและข้อถกเถียงของสังคมวิทยาสิ่งแวดล้อม (environmental sociology) โดยกำหนดขอบเขตของการวิจัยนี้ ดังนี้

1.4.1 การวิเคราะห์กระบวนการประกอบสร้างพื้นที่ชุ่มน้ำ และพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ ภายใต้แนวคิดของสำนักประกอบสร้าง (constructivist approach) และสังคมวิทยาของความรู้ทางวิทยาศาสตร์ (sociology of scientific knowledge) บนฐานคิดที่ว่า 'พื้นที่ชุ่มน้ำ' ไม่ได้เป็น 'ธรรมชาติ' อย่างที่เข้าใจ แต่เป็นวาทกรรมชุดหนึ่งเกี่ยวกับพื้นที่ธรรมชาติ ที่ไม่ได้เกิดขึ้นในสูญญากาศ แต่เป็นผลผลิตขององค์การหนึ่งๆ หรือบริบทสังคมหนึ่งๆ ในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน โดยความรู้ทางวิทยาศาสตร์มีบทบาทสำคัญในการสร้างการรับรู้ให้กับสังคม

การวิเคราะห์วาทกรรม ภายใต้แนวทางการวิเคราะห์บริบทสังคม (social context) และตีความ (Interpretive Structuralism) หรือ การตีความความสัมพันธ์ระหว่างบริบททางสังคม กับวาทกรรม เป็นการค้นหาว่าองค์การหรือสังคมหนึ่งๆ ใช้วิธีการอย่างไร ในการประกอบสร้างพื้นที่ธรรมชาติ ให้เป็นความเป็นจริง (reality) แบบหนึ่ง เช่น นิยามความหมาย เรื่องเล่า (narrative story) ซึ่งประกอบด้วยความคิดและคำอธิบายเกี่ยวกับพื้นที่ เป็นต้น

การวิเคราะห์วาทกรรม จึงประกอบด้วยการวิเคราะห์มิติต่างๆ 3 มิติ คือ 1.ชุดของความคิดที่ประกอบเป็นวาทกรรม 2.ตัววาทกรรม และ 3.บริบททางสังคม โดยที่การวิเคราะห์บริบทจะครอบคลุมทั้งตัวแสดง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดง ช่วงเวลาที่วาทกรรมนั้น รวมทั้งภาคปฏิบัติการต่างๆ เกิดขึ้น ขณะที่สังคมรับรู้ความหมายของวาทกรรมนั้น (Philip & Cynthia, 2002)

การวิเคราะห์วาทกรรมของพื้นที่ชุ่มน้ำ และพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ จะชี้ให้เห็นการทำงานระหว่างความรู้กับอำนาจในการประกอบสร้าง หรือนิยามความหมายของพื้นที่ชุ่มน้ำ และเรื่องเล่านโยบาย ผ่านการถกเถียงเชิงวาทกรรม และช่วงชิงการนำในการนิยามความหมายของพื้นที่ระหว่างกลุ่มต่างๆ ในเวทีการเมืองระดับโลก ในช่วง 3 ทศวรรษที่ผ่านมา ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงความหมายของพื้นที่ และเรื่องเล่านโยบาย ซึ่งหมายรวมถึงองค์ความรู้เกี่ยวกับพื้นที่ และวิธีการที่จะจัดการกับพื้นที่

1.4.2 การวิพากษ์อำนาจของวาทกรรม หรือภาคปฏิบัติการของวาทกรรม (discursive practice) หรือผลกระทบของวาทกรรมที่เกิดกับการเมือง นโยบาย หรือวิถีชีวิตของคนในสังคม ภายใต้

แนวทางการวิเคราะห์วาทกรรมเชิงวิพากษ์ (critical discourse analysis) ให้ความสำคัญกับการวิพากษ์การทำงานของอำนาจ ความรู้ และอุดมการณ์ที่แวดล้อมกระบวนการประกอบสร้างพื้นที่ โดยมุ่งไปที่บทบาทของวาทกรรม ที่ทำให้เกิดการปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจ หรือทำให้อำนาจที่มีอยู่แล้วในสังคมให้ดำรงอยู่ต่อไป (Philip & Cynthai , 2002)

การวิพากษ์อำนาจของวาทกรรมพื้นที่ชุ่มน้ำ จึงมุ่งไปที่อำนาจที่เกิดจากการประกอบสร้างพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ ในมิติต่างๆ ได้แก่ มิติโครงสร้างอำนาจที่กำหนดขึ้น หรือความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ที่เกิดจากการนิยามความหมายของพื้นที่ชุ่มน้ำ ทั้งในการเมืองระดับโลก ระดับชาติ และท้องถิ่น และอำนาจของความรู้ และมิติอำนาจของความรู้ในการจัดการพื้นที่ในท้องถิ่น

การวิจัยนี้ จะให้ความสนใจกับบทบาทของตัวแสดงการเมืองกับการขับเคลื่อนวาทกรรมพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ และตัวแทนอำนาจของความรู้ (agent of knowledge) กับการขับเคลื่อนความรู้ ที่จะส่งผลกระทบต่อกระบวนการกำหนดนโยบายจัดการและคุ้มครองพื้นที่ชุ่มน้ำแบบมีส่วนร่วม

1.5 ที่มาของข้อมูลและการรวบรวมข้อมูล

การวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ควบคู่กับการถ่ายทอดประสบการณ์ตรงของผู้วิจัย ในฐานะผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องของการนำอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำไปปฏิบัติในบริบทการเมืองไทย

ที่มาของข้อมูลและวิธีการรวบรวมข้อมูล เพื่อตอบคำถามการวิจัย ประกอบด้วย

1.5.1 การประกอบสร้างวาทกรรมพื้นที่ชุ่มน้ำ และภาคปฏิบัติการของพื้นที่ชุ่มน้ำในเวทีการเมืองระดับโลก เป็นการวิเคราะห์การนิยามความหมายของพื้นที่ชุ่มน้ำ พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ กระบวนการกำหนดวาระนโยบายในระดับโลก และบริบทสังคมในช่วงเวลาต่างๆ จากแหล่งข้อมูลดังนี้

-เอกสารและสื่อออนไลน์ของอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ เกี่ยวกับความเป็นมาของอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ ข้อถกเถียงและมติที่ประชุมของอนุสัญญาฯ ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1971-2005 โดยเฉพาะรายงานการประชุมตั้งแต่ปี ค.ศ.1999

-งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบริบทการเมืองสิ่งแวดล้อมโลกในช่วงเวลาต่างๆ ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1971

1.5.2 การวิเคราะห์ภาคปฏิบัติการของวาทกรรมพื้นที่ชุ่มน้ำ ในบริบทการเมืองไทยในระดับประเทศ และท้องถิ่น เป็นการวิเคราะห์จากแหล่งข้อมูลต่างๆ ดังนี้

- เอกสารและสื่อออนไลน์ของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย รายงานการประชุมสัมมนา เพื่อชี้แจงเกี่ยวกับอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำ และรับฟังความคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้องในภาคต่างๆ ทั่วประเทศ ตั้งแต่ พ.ศ. 2540 รายงานระดับชาติเกี่ยวกับผลการปฏิบัติการตามอนุสัญญาฯ (National Report) ซึ่งนำเสนอในการประชุมภาคีสมาชิก (Conference of Contracting Party) ครั้งที่ 8 (2002) และการประชุมครั้งที่ 9 (2005) รวมทั้งบทความ ข้อเขียนและเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

- เอกสารการดำเนินงานโครงการจัดการและอนุรักษ์พื้นที่ชุ่มน้ำ ในโครงการนำร่อง ประกอบด้วย จดหมายข่าว เอกสารฝึกอบรม แผนงานการจัดการพื้นที่แบบมีส่วนร่วม รายงานการประชุม และเอกสารสรุปข้อมูลการถกเถียงในเวทีระดับต่าง ๆ ในพื้นที่ รวมทั้งข้อมูลอื่น ๆ เช่น ฐานข้อมูล GIS กรอบการตีค่าทางเศรษฐศาสตร์ ฯลฯ

- การถ่ายทอดประสบการณ์ตรงของผู้วิจัย ในฐานะเจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผนของกรมมหาดไทย ซึ่งทำหน้าที่ประสานงานระหว่างกรมมหาดไทย กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม (ปัจจุบันคือ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม) และจังหวัด เพื่อพิจารณาเสนอชื่อพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ ทำหน้าที่เป็นหนึ่งในคณะบริหารโครงการในส่วนกลาง (Project Management Group : PMG) ของโครงการคุ้มครองและจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ พื้นที่นำร่อง พื้นที่ชุ่มน้ำหนองบงคาย จังหวัดเชียงราย และพื้นที่ชุ่มน้ำปากน้ำกระเป๋ จังหวัดกระบี่ ในระหว่างปี พ.ศ. 2539 – 2545 และทำหน้าที่ผู้ประสานงานของกรมมหาดไทย ในการสำรวจพื้นที่ชุ่มน้ำของประเทศไทย ในโครงการอนุรักษ์ความหลากหลายและใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนในลุ่มน้ำโขงตอนล่าง (Biodiversity Conservation and Sustainable Use in the Lower Mekong River Basin)

ข้อมูลจากประสบการณ์ตรง จึงประกอบด้วย ข้อมูลจากการเข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการในระดับประเทศ การสำรวจพื้นที่โครงการนำร่อง และสังเกตการณ์กระบวนการวางแผนและจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ ในพื้นที่นำร่อง พื้นที่ชุ่มน้ำหนองบงคาย จังหวัดเชียงราย และพื้นที่ชุ่มน้ำปากน้ำกระเป๋ จังหวัดกระบี่ การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในภาครัฐ และองค์กรพัฒนาเอกชนที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้ประสานงาน Wetland International มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์ เป็นต้น

1.6 ประโยชน์ที่จะได้รับ

การวิจัยนี้ จะชี้ให้เห็นว่า การขยายองค์ความรู้ในการศึกษาการเมืองและกระบวนการนโยบายสาธารณะ ด้วยวิธีการวิจัยเชิงวิพากษ์ ภายใต้แนวคิดสังคมวิทยาสิ่งแวดล้อม จะช่วยให้เห็นมิติอื่นๆ ของอำนาจการเมือง และเข้าใจการทำงานของอำนาจดังกล่าว ที่ครอบงำความคิด การกระทำ และอาจเป็นข้อจำกัดของการพัฒนากระบวนการประชาธิปไตย

การศึกษาปัญหา นโยบายและวาระนโยบายระดับโลก กรณีพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ จะเป็นการศึกษาองค์ประกอบ (part) ที่จะช่วยให้เข้าใจภาพรวม(whole) ของการเมือง และนโยบายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมระดับโลก ที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับบริบทการเมือง และนโยบายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย

1.7 แนวทางการนำเสนองานวิจัย

ในการเสนองานวิจัยนี้ ประกอบด้วย

บทที่ 1 บทนำ ประกอบด้วย ความสำคัญของปัญหาการวิจัย วัตถุประสงค์การวิจัย ปัญหาและคำถามการวิจัย ขอบเขตและวิธีวิทยาที่ใช้ในการวิจัย ที่มาของข้อมูลและการรวบรวมข้อมูล ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ และแนวทางการนำเสนองานวิจัย

บทที่ 2 กรอบแนวคิดในการศึกษา ประกอบด้วย แนวคิดและวิธีวิทยาในการวิเคราะห์วาทกรรมนโยบายเชิงวิพากษ์ ข้อถกเถียงเชิงทฤษฎีของสังคมวิทยาสิ่งแวดล้อม (Environmental Sociology) และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 3 พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ ในบริบทการเมืองโลก ประกอบด้วย บริบทการเมืองและการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมโลก พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ และอนุสัญญาว่าด้วยพื้นที่ชุ่มน้ำวาทกรรมพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ

บทที่ 4 บริบทการเมืองและนโยบายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย ประกอบด้วย พัฒนาการการเมืองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย ความเป็นมาของนโยบายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย การเมืองของพื้นที่ธรรมชาติในท้องถิ่น ในบริบทของการเมืองและนโยบายแบบมีส่วนร่วม

บทที่ 5 พื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระหว่างประเทศ ในประเทศไทย กรณีศึกษาและข้อค้นพบ

บทที่ 6 สรุปและข้อเสนอแนะ: พื้นที่ ความรู้และอำนาจ กับการวิจัยเชิงวิพากษ์